

Қатерлі молибден

Соғыс құралдарын өндіруге қажетті металлдардың ішінде ерекше стратегиялық маңызға ие сирек металлдар қатарында молибденнің орны ерекше. Соғыс жағдайындағы молибден дегеніміз ол – наган, винтовка, пулеметтен бастап ірі калибрлі зеңбіректердің ұңғысы (стволы), танктердің бронды жамылғысы, самолеттердің жеңіл қаңқасы мен металл трубалары, ауыр моторлардың подшипниктері және тағысын тағылар. Бір ғана салыстырмалы мысал: 0,3% пайыз ғана молибден қосылған құрыштың беріктігі 1% вольфрам қосылған құрыштан анағұрлым берік болып шықты. І - дүниежүзілік соғыс тәжірибесі көрсеткендей, егер марганец қосылған болаттан жасалған ағылшын - француз танкілерінің қалыңдығы 75 - миллиметрлік брондары 75 - миллиметрлік зеңбіректердің снарядтарымен жеңіл талқандалып отырылса, ал молибден қосылған болаттан жасалған қалыңдығы 25 миллиметрлік танк брониға қарсы осы снарядтар қауқарсыз болып шықты.

Ұлы Отан соғысы бастала сала барша атыс қаруларын шығару және танктерді снарядтар бұза алмайтын болат қалқандармен қаптау мәселесін шешу Кеңестер елі үшін ең өткір проблемаға айналды. Өйткені, КСРО - да 1920-1940 жылдар арасында танктерге қажетті бронды құрышты шығару үшін Украинадағы Никополь марганеці пайдаланылып келсе, оның күллі Украинамен қоса немістердің қолында қалуы енді Кеңестер елінің алдына соғыс қаруларын шығаруға қажетті молибден, вольфрам секілді сирек металлдарды өндіруді нольдік деңгейден бастап игеру мәселесін қойды.

Ескі алаң. Тәжірибе фабрикасы.

Қатерлі молибден

жалғасы

Осы кезде Ұлы Отан соғысы тарихына байланысты Кеңестер билігі кезінде мүлде айтылмай, немесе шындықтан алыстау мазмұнда маңызы төмендетіле айтылып келген бір ақпаратты айта кетсек: КСРО соғыс жылдарында ленд-лиз арқылы АҚШ-ан 9,1 мың тонна молибден алса, ал Германия өзі басып алған Норвегиядан жылына шығатын 200 тоннадан басқа сырттан Португалия, Испания, Франция арқылы тек 2 мың тонна ғана молибден ала алды. Молибден өндіру соғыс қарсаңындағы КСРО-да енді ғана жолға қойылып келе жатқанды. Мәселен, I- дүниежүзілік соғыс жылдарында Ресей Забайкальдегі жалғыз Чикой кенішінен ғана күніне 16 кг. молибден концентратын алып, оны Германияда өндеп алып отырды да, ол 1926-жылы тоқтап, 1936-жылы осы өңірдегі молибден өндіру жұмыстарын жолға қою қайта қолға алынған еді.

Сөйтіп, Забайкальдегі 1936 жылы Шахтаминск молибденит кен орны ашылып, онда 1941-жылы байыту фабрикасы іске қосылады да, ол 1942-жылы алғашқы молибден концентратын бере бастады. Кабардино-Балкарияда 1940 – жылы ашылып, өнім бере бастаған Тырнауыз вольфрам-молибден комбинаты 1942-жылдың қыркүйек айында фашистер әскері жақындаған кезде толықтай жарылып, істен шығарылды, жұмысшылары түгелдей эвакуацияланды. Ал Балқаш мысты кен өңірінде сульфидті кеннен алғашқы қосарлы молибден алу технологиясын 1935-жылы инженер-байытушы ғалым Е.И. Антоновский ойлап тауып, 1940-жылы молибден цехының құрылысы басталып, 1941-жылы қантарда алғашқы өндірістік молибден концентраты алынған еді.

Қатерлі молибден

жалғасы

1942-жылдың, 25-ақпанында гидрокорпус, тазалау цехы және салынып жатқан ұсақтау-уату бөлімдері біріктіріліп молибден цехы ашылады, ал 15-мамырда молибден фабрикасы пайдалануға беріледі де, ауысым шебері Қанатай Қалибеков тұңғыш молибден балқымасының бұлағын ашады. Мінеки, осы сәттен бастап молибден кен орны мен фабрикасының жұмысшылары жеңісті жақындату үшін уақытпен санаспай еңбек етіп, өнім шығару жоспарын ай сайын 7% арттыра отырып еңбек етті. Соғыс жылдарындағы танктер брониға жұмсалған Кеңестік молибденнің 60% Шығыс Қоңырат кеншілерінің тері мен қанының жемісі еді. Шығыс Қоңырат молибденін игеру аса ауыр жағдайларда өтті. Жұмысшылар тұратын мекен-жай жоқ болуы себепті олар 20 шақырым жерден қатынасып істеді.

Сол ауыр күндерді флотатор Галина Александровна Танкова былай деп еске алады: «шағын молибден фабрикасының жұмысшыларының негізгі бөлігін 15-16 жастағы қолөнер училищесі мен ФЗО мектебінің оқушылары құрады. Жартылай аш, үстілерінде жөні түзу киімдерінің жоқтығына, суыққа қарамастан 16-18 сағат жұмыс істеді». Кейіннен үнемі үздік флотаторлар қатарында болған Н. В. Грудина, М. А. Аншин, П. Д. Чекушина, А. А. Садовский, П. И. Борулько ауысым шеберлері В. П. Комаров, А. Г. Сергеевтер осы молибден фабрикасының қаланған іргетасымен бірге өсіп, ерлік еңбектің үлгісін көрсетті. Жоспарды асыра орындау әдеттегі құбылысқа айналды. Мысалы, Атия Тырнақовтың бұрғышылар бригадасы бір ауысымда жиырма тоннаның орнына қырық тонна молибден рудасын өндіріп, еңбек жарысында үнемі алдыңғы қатарда болып отырды.

